

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Walczak pt. Lecznictwo uzdrowiskowe i sanatoryjne w wybranych ośrodkach w Busku Zdroju do połowy XX wieku.

W medycynie wcześniejszych okresów historycznych zainteresowanie dobroczynnym oddziaływaniem wód zdrojowych na organizm człowieka, tworzyło podstawy dla analiz naukowych zmierzających do wykazania skuteczności hydroterapii w lecznictwie.

Zmiany w poglądach medycznych jakie dokonały się w XIX wieku, rozwój nauk ścisłych, geologii, klimatologii, miało decydujące znaczenia dla określenia właściwości fizycznych i chemicznych wód mineralnych. Oparte na naukowych przesłankach wodolecznictwo, stało się powszechną metodą terapii w uzdrowiskach.

Podjęty temat jest rozszerzeniem dotychczasowych badań w zakresie fizjoterapii. Rozwój wodolecznictwa na ziemiach polskich jak słusznie podkreśliła Doktorantka zapoczątkowały wydawane od XVI wieku, rozprawy medyczne z dziedziny balneologii, znakomitych lekarzy czasów nowożytnych m.in. Wojciecha Oczko, Jana Innocentego Petrycego, Michała Zieleniewskiego, Józefa Dietla.

Pod względem merytorycznym praca nie budzi poważniejszych zastrzeżeń, wnosi wiele nowych ustaleń naukowych, co zapewne jest efektem pogłębionych poszukiwań, źródłowych w Archiwum Akt Nowych, w Archiwum Państwowym w Kielcach i jego filii w Pińczowie, w Archiwum Narodowym w Krakowie.

W znacznym stopniu na jakość opracowania wpłynęła solidna kwerenda prasowa, dobra znajomość literatury przedmiotu. Niedopatrzaniem jest pominięcie istotnych dla celów porównawczych opracowań: Antoniego Sabatowskiego „Klimatoterapia oraz hydroterapia ogólna i zdrojowiskowa z opisem uzdrowisk polskich” Lwów 1923 r.; Henryka Dobrzyckiego „Polskie zdrojowiska lecznicze w porównaniu z zagranicznymi głównie niemieckimi” Warszawa 1910 r. a przede wszystkim pracy Agnieszki Adameczyk „System i sposoby rehabilitacji w sanatoriach i uzdrowiskach w Wojsku Polskim 1919-1939.” Łódź 2012 r.

Wyniki poszukiwań naukowych znalazły odzwierciedlenie w pracy liczącej 258 stron wydruku komputerowego, opracowane w 10 rozdziałach w układzie chronologiczno-problemowym, wzbogacone aneksami, tabelami, rycinami, zakończone wnioskami i bibliografią.

Uzasadnienie podjęcia tematu, przyjętą koncepcję, cele i metody dla analizy i rekonstrukcji wydarzeń, przedstawione zostały we wstępie rozprawy. Uwagę krytyczną należy odnieść do braku uściślenia pytań badawczych.

Prezentowane tytuły rozdziałów są adekwatne do zawartych w nich treści. Zakresy badawcze zasygnalizowane w rozdz. 1, 2 i 3, dotyczą - dziejów uzdrowiska, struktury przestrzennej, topografii terenu, zasobów mineralnych, warunków bioklimatycznych, są wprowadzeniem do dalszych rozważań naukowych.

Ważnym uzupełnieniem w charakterystyce infrastruktury miasta jest zwrócenie uwagi na warunki bytowe osób przebywających w uzdrowisku. Problematykę tę rozwinęła Autorka w rozdziałach 4 i 6.

Jak wynika z badań, Busko słynęło już w średniowieczu z właściwości zdrowotnych źródeł solankowych. Jednak dopiero w czasach nowożytnych zaistniały warunki sprzyjające rozwojowi balneologii. W tym okresie Busko, Cieplice, Szczawno, Łądek, Ciechocinek, Krynica, były już znanymi nie tylko na ziemiach polskich, ośrodkami lecznictwa uzdrowiskowego.

Przełomem w wodolecznictwie jak słusznie podkreśliła Doktorantka, było rozpoczęcie przez lekarzy balneologów badań jakości i ilości pierwiastków w wodzie mineralnej. Prace naukowe w tym zakresie prowadzili również lekarze w Busku-Zdroju m.in. Ferdynand, Józef Werner, Adolf Berends, Julian Majkowski, Józef Bunin.

Analizy wody i wykrycie w niej siarkowodoru, chlorku sodu, siarczanu wapnia, węglanu wapnia, siarczanu magnezu, chlorku magnezu, przyspieszyło badania nad określeniem właściwości leczniczych wód zdrojowych, oraz wskazań i przeciwwskazań do ich stosowania.

Z kuracji solankowych i błotnych w Busku-Zdroju, korzystały osoby hospitalizowane w szpitalu św. Mikołaja, w szpitalu dziecięcym „Górka”, w istniejącym z pewnymi przerwami szpitalu wojskowym, i w Zakładzie Kąpielowym. Znaczna część chorych przebywających w uzdrowisku leczyła się ambulatoryjnie. Według oszacowania Autorki liczba chorych wzrastała z każdym rokiem np. pomiędzy 1870 a 1888 r. wzrosła z 730 do 1743 osób.

Wyżej wymienione placówki przyjmowały przede wszystkim pacjentów gruźlicą węzłów

chłonnych, ze schorzeniami reumatycznymi, skórno-wenerycznymi, chirurgicznymi, wewnętrznymi, laryngologicznymi, neurologicznymi i ginekologicznymi.

Opis jednostek chorobowych i obserwacje reakcji pacjentów na działanie bodźcowe kąpiei solankowych i błotnych, omówiła Doktorantka w rozdziałach 4, 8, 9 i 10. W dwóch ostatnich, pogłębiła badania poprzez charakterystykę sezonu uzdrowskiego w latach 1874, 1875.

Zważywszy na określoną w tytule dysertacji chronologię, ocena wymienionych sezonów w okresie działalności uzdrowska budzi pewne zastrzeżenia. Niewątpliwie, zdecydowała o tym niewystarczająca baza źródłowa. Niemniej jednak wnioskowanie poprzez analogię przy zastosowaniu 10, 20 lub większych przedziałów czasowych, pozwoliłoby Doktorantce na bardziej wnikliwą analizę zmian w lecznictwie zdrojowym w Busku.

Powyższa uwaga nie deprecjonuje wartości merytorycznej wymienionych rozdziałów. Odnajdujemy w nich wyczerpujące omówienie struktury społecznej osób przebywających w uzdrowsku ze wskazaniem na stan majątkowy, wykształcenie, zawód, miejsce zamieszkania, na rodzaj schorzenia, zalecenia terapeutyczne i na skuteczność leczenia.

Jak wynika z ustaleń naukowych Autorki, najwyższe wskaźniki zachorowań notowano na gruźlicę węzłów chłonnych, choroby reumatyczne, skórno-weneryczne, choroby układu nerwowego. W większości przypadków jak np. u osób chorych na kiłę, stwierdzano poprawę jak również całkowite wyleczenie. w 1874 r. wyleczono z tej przypadłości 82%, a w 1875 – 76% chorych. Przeświadczenie to jest trochę zaskakujące, bowiem uzyskanie tak dobrych wyników w okresie kiedy nie znano jeszcze antybiotyków a kiła leczona była rtęcią i preparatami salwarsanu, musiało być znaczącym osiągnięciem w zakresie wenerologii.

Podsumowanie treści poszczególnych rozdziałów zamieściła Doktorantka w zakończeniu pracy wskazując najważniejsze zakresy podjętego badania.

Zaletą dysertacji jest bogaty materiał statystyczny prezentowany w 34 tabelach, oraz ustalenia normatywne charakteryzujące działalność uzdrowska zawarte w 4 aneksach.

Uzupełnienie pracy 51 rycinami, wzbogaca część opisową przybliża wizerunek Buska, zakładów leczniczych, miejsc kulturalno-rozrywkowych. Słabą stroną, jest brak wyeliminowania z tekstu powtórzeń m.in. dotyczących opisu chorób, sposobów leczenia,

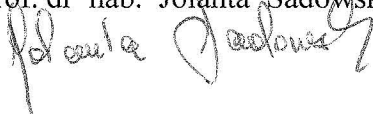
zakłócających klarowość przekazu.

Wykazane w recenzji niedopatrzenia, usterki techniczne m.in. przy numerowaniu rozdziału 7, pominięcie przy niektórych nazwiskach imion s.7, 15, 20, jak również brak zapisania w tekście cyfrą rzymską numerów rozdziałów, nie podważają pozytywnej oceny niniejszego opracowania, jego walorów poznawczych.

Dysertacja jest ważnym uzupełnieniem badań dotyczących rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego na ziemiach polskich, w okresie niewoli narodowej i w II Rzeczypospolitej. Po wyjaśnieniach pewnych wątpliwości, usunięciu ww. usterek zasługuje na opublikowanie.

Przedstawiona do oceny rozprawa spełnia warunki stawiane pracom naukowym. Jako Recenzent zwracam się do Pana Dziekana, Wysokiej Rady Wydziału Wojskowo-Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, o dopuszczenie Pani mgr Małgorzaty Walczak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Jolanta Sadowska

Łódź, dn. 26. 05. 2015 r.